

Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników

Organizator: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Warszawa, 23 - 24 września 2002 r.

dr Helena Dryzek

Wydział Matematyki i Nauk Informacyjnych PW

dryzek@mini.pw.edu.pl

Biblioteki w społeczeństwie informacyjnym Europy Środkowo-Wschodniej, albo Kant i Einstein on-line

Streszczenie

Dla 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej dokonano analizy strategicznych programów rozwoju społeczeństwa informacyjnego w kontekście bibliotek publicznych i naukowych. Podano informacje o stanie zaawansowania dużych bibliotek w zakresie automatyzacji prac bibliotecznych. Przedstawiono wyniki eksperymentu polegającego na przeprowadzeniu wyszukiwania w wybranych katalogach on-line wszystkich krajów regionu oraz przeprowadzono analizę rezultatów wyszukiwania pod kątem retrokonwersji zbiorów.

Wstęp

Bibliotekom w społeczeństwie informacyjnym przypisuje się podobną rolę jaką odegrały w społeczeństwie przemysłowym, ale oczywiście przy wykorzystaniu współczesnych technologii informacyjnych. Interesującym jest pytanie czy i jaka rola została przypisana bibliotekom w strategicznych programach dotyczących rozwoju społeczeństwa informacyjnego, jaki jest stopień zaawansowania bibliotek w stosowaniu technologii informacyjnych i jak wreszcie można praktycznie zweryfikować ich funkcjonowanie w warunkach społeczeństwa informacyjnego. Wszystkie te pytania można odnieść do regionu Europy Środkowo-Wschodniej, bowiem kraje kandydujące do Unii Europejskiej współuczestniczą w projekcie budowy społeczeństwa informacyjnego. W marcu 2000 roku Rada Europy na spotkaniu w Lizbonie przyjęła postanowienie, że w nadchodzącej dekadzie gospodarka Europa powinna stać się najbardziej przodującą w świecie gospodarką opartą na wiedzy. W rezultacie przyjęcia tego postanowienia, w czerwcu 2000 r. powstał program **eEuropa** przeznaczony dla 15 krajów członkowskich UE. Na konferencji w Warszawie w maju 2000 r. postanowiono o rozszerzeniu tego projektu - pod nazwą **eEuropa+** - na kraje kandydujące do Unii Europejskiej. Ostatecznie decyzja o przyjęciu takiego projektu zapadła na spotkaniu szefów rządów krajów kandydujących do UE, które odbyło się w 2001 r. W Göteborgu. Już przed podjęciem tej decyzji, lub potem, kraje kandydujące do UE opracowały własne plany w zakresie tworzenia społeczeństwa informacyjnego.

Przedmiotem opracowania jest analiza stanu zaawansowania 10 krajów kandydujących do Unii Europejskiej w działaniach na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w zakresie roli przypisanej bibliotekom – publicznym i naukowym. Analiza dotyczy działań podejmowanych w następujących krajach: Bułgaria, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Słowacja, Słowenia, Rumunia i Węgry. Analizę tę przeprowadzono w następującej konwencji: od pytania o zapisy w strategicznych dokumentach i krótką ocenę stanu istniejącego w oparciu o przykładowe dane o dostępności przez Internet zbiorów wybranych bibliotek w poszczególnych krajach, po przeprowadzenie eksperymentu służącego weryfikacji

skuteczności udostępniania zasobów bibliotecznych w katalogach on-line. Na wszystkich trzech etapach analizy posłużono się wyłącznie informacjami pochodzącymi z Internetu, co miało na celu wykazanie w jaki sposób poszczególne kraje (i biblioteki) kreują swój wizerunek w Internecie i na ile jest to skuteczne.

Dokumenty strategiczne na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego

- **Bułgaria**

W 1999 roku Rada Ministrów przyjęła dokument pt. „*Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Republice Bułgarii*”, w którym określono priorytety na poziomie legislacyjnym, technologicznym, ekonomicznym i socjalnym. Na podstawie tego dokumentu został opracowany „*Narodowy program rozwoju społeczeństwa informacyjnego*”. W wyniku realizacji tego programu w bibliotekach mają być organizowane publiczne centra dostępu do Internetu.

- **Czechy**

W 1999 roku rząd czeski przyjął dokument pt. „*Krajowa Polityka Informacyjna – droga do społeczeństwa informacyjnego*”. Dokument ten zawiera m. in. postulat podjęcia działań na rzecz przyłączania bibliotek do sieci komputerowych w celu stworzenia obywatelom możliwości dostępu do Internetu, w szczególności zmniejszenia cen dostępu do Internetu dla szkół, szpitali i bibliotek. Przyjęto, że podstawową formą publicznych serwisów informacyjnych są biblioteki finansowane lub subsydiowane ze środków budżetowych, w tym:

- biblioteki publiczne będące w gestii Ministerstwa Kultury (dotyczy to Biblioteki Narodowej, 8 państwowych bibliotek naukowych, bibliotek miejskich i regionalnych),
- biblioteki z otwartym dostępem (szkolne, szkół wyższych, medyczne, rolnicze, działające przy muzeach, parlamentarna itp.).

Postuluje się również utworzenie Narodowego Systemu Bibliotecznego w celu opracowania strategii rozwoju bibliotek, eliminacji barier w rozwoju bibliotek w zależności od ich podległości organizacyjnej, przyjęcie jednolitych zasad organizacyjnych i prawnych oraz zasad finansowania ich działalności.

Wedle postanowienia rządu z maja 2000 pod nazwą „*Plany realizacji Krajowej Polityki Informacyjnej*”, w 2002 roku wszystkie biblioteki mają być wyposażone w odpowiednią infrastrukturę informacyjną. Obecnie w ten sposób są wyposażone wszystkie biblioteki w miastach liczących ponad 15.000 mieszkańców.

- **Estonia**

Estonia należy obok Słowenii do krajów najbardziej zaawansowanych w budowie społeczeństwa informacyjnego spośród 10 krajów należących do Europy Środkowo-Wschodniej. Tworzenie podstaw takiego społeczeństwa wymaga dysponowania odpowiednią infrastrukturą informacyjną przejawiającą m. in. w dostępie do Internetu i rozwoju telefonii komórkowej. Tworzenie takiej infrastruktury jest niewątpliwie łatwiejsze w krajach małych, jak w przypadku Estonii czy Słowenii: Estonia liczy ok. 1,34 mln mieszkańców i jest w 75% zurbanizowana. W Estonii istnieje ponad 170 punktów publicznego dostępu do Internetu, specjalnie oznakowanych. Znak przypomina znak drogowy; na niebieskim tle jest znak @, pod nim napis Internet i strzałka z odległością wyrażoną w metrach; taki znak oprócz oczywistej funkcji informacyjnej spełnia również ważną rolę społeczną, bowiem utrwała w świadomości społecznej Internet jako zjawisko rzeczywiście powszechne i dostępne. Świadectwem powszechności dostępu do Internetu jest zamiar, aby przyszłoroczne wybory parlamentarne były przeprowadzone drogą elektroniczną.

W 1998 roku Parlament estoński przyjął dokument pt. „*Polityka informacyjna*”, w którym określono główne założenia, cele i priorytety budowy społeczeństwa informacyjnego. Dostęp do Internetu uznano za prawo obywatelskie, a jako zasadę przyjęto przeciwdziałanie podziałowi obywateli na „informacyjnie bogatych” i „informacyjnie biednych”, zarówno pod względem socjalnym jak i terytorialnym.

Budowa społeczeństwa informacyjnego jest realizowana za pośrednictwem różnych przedsięwzięć i programów częściowych, np. ramach programów „*Kula Tee I i II*” („*Wiejska droga*”) najpierw zbudowano sieć przesyłu danych na obszarach wiejskich, a obecnie realizowane są połączenia Internetowe we wszystkich bibliotekach

- Litwa

W części „*Programu rządu na lata 2001 – 2004*” dotyczącej budowy społeczeństwa informacyjnego zakłada się przyspieszenie rozwoju sieci dla informacji publicznej i centrów konsultacyjnych, głównie w bibliotekach publicznych na wsi i miasteczkach poprzez wyposażenie ich w sprzęt komputerowy, oprogramowanie umożliwiające dostęp do Internetu i materiały szkoleniowe. W programie tym jest też sformułowany postulat tworzenia narodowych zbiorów informacji i baz danych.

- Łotwa

W 1998 roku przyjęto narodowy program pt. „*Informatyka*”; w 2000 r. nakłady z budżetu państwa na realizowane w ramach tego programu zadania związane z tworzeniem jednolitej sieci informacyjnej dla bibliotek były na poziomie 0,9%.

- Polska

W 2000 roku w Ministerstwie Gospodarki powstał dokument pt. „*ePolska. Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006*”, który jest okresowo aktualizowany. W programie postuluje się tworzenie warunków do powszechnego i tańszego dostępu do Internetu. W odniesieniu do bibliotek proponuje się:

- tworzenie w bibliotekach *szkolnych multimedialnych centrów informacji*,
- przeszkolenie bibliotekarzy w zakresie korzystania z narzędzi wykorzystujących technologie informacyjne i komunikacyjna,
- budowę bazy zasobów edukacyjnych, w tym elektronicznych bibliotek wirtualnych,
- utworzenie Polskiej Biblioteki Wirtualnej, której celem byłoby gromadzenie dzieł polskiej literatury w postaci elektronicznej,
- opracowanie metodologii archiwizacji cyfrowej obiektów bibliotecznych,
- skatalogowanie dzieł piśmiennictwa polskiego w wersji cyfrowej,
- przeprowadzenie szkoleń dla środowiska bibliotekarskiego w zakresie archiwizacji cyfrowej zbiorów

W dziedzinie kultury za informację specjalistyczno branżową uznano spisy biblioteczne (?!).

- Rumunia

W przyjętej przez rząd „*Narodowej strategii społeczeństwa informacyjnego*” wśród celów krótkoterminowych, do roku 2000, wymieniono stworzenie warunków do stosowania na wielką skalę technologii informacyjnych m. in. w edukacji, nauce i kulturze.

- Słowacja

Obecnie nie istnieje jeden oficjalny dokument związany bezpośrednio z problematyką społeczeństwa informacyjnego; zadania te są realizowane w poszczególnych resortach. Min. Edukacji przygotowuje dokument pt. „*Narodowa strategia w dziedzinie społeczeństwa informacyjnego*”.

- Słowenia

Słowenia jest jedynym krajem, w którym powołano Ministerstwo Społeczeństwa Informacyjnego, a w programach rządowych podkreśla się promowanie wysiłków na rzecz redukcji „cyfrowej dyskryminacji” poprzez działania na rzecz wrażliwych grup społecznych (młodzież, ludzie starsi, bezrobotni, osoby niepełnosprawne) i środowisk (obszary wiejskie lub gorzej rozwinięte gospodarczo). Realizowany jest program publicznego dostępu do Internetu w szkołach. Infrastruktura informacyjna jest wysoko rozwinięta, o czym świadczy przewaga liczby telefonów komórkowych nad stacjonarnymi oraz duże możliwości korzystania z Internetu w domu (45% użytkowników) i miejscu pracy (z Internetu korzystają wszystkie duże przedsiębiorstwa, 98% średnich przedsiębiorstw i 85% małych).

- Węgry

W ramach „*Narodowego Planu Rozwoju*” postuluje się m. in. zwiększenie dostępu do Internetu oraz digitalizację w sferze kultury, a także zapobieganie „cyfrowej niesprawiedliwości”, czyli nierównomiernemu dostępowi do informacji i środków łączności.

Z krótkiego przeglądu krajowych strategicznych programów na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego wynika, że poza Republiką Czeską na ogół brak jest w tych dokumentach konkretnych zapisów odnoszących się bezpośrednio do bibliotek lub są one bardzo lakoniczne albo związane z bibliotekami tylko pośrednio.

Biblioteki w Europie Środkowo-Wschodniej

Poniżej przedstawiono skrócone informacje, które pozwalają uzyskać intuicyjny obraz stanu zaawansowania bibliotek w dziedzinie automatyzacji w poszczególnych krajach.

- Bułgaria

Biblioteka Bułgarskiej Akademii Nauk gromadzi 1,187 mln jednostek inwentarzowych i współpracuje z 48 bibliotekami; nie posiada katalogów on-line. Biblioteka Politechniki w Sofii gromadzi 170 tys. jednostek inwentarzowych i również nie ma katalogów on-line. Biblioteka Uniwersytetu w Sofii gromadzi 1,7 mln jedn. inwent. (współpracuje z 25 bibliotekami): stosowany jest system ALEPH – w katalogu on-line są wszystkie nabytki po 1992 r. Centralna Biblioteka Techniczna, gromadząca ponad 4,9 mln jednostek inwentarzowych, w katalogach on-line udostępnia dane o zbiorach zgromadzonych od roku 1984; jest to głównie literatura techniczna, w tym firmowa.

- Czechy

Z informacji dostępnych w Internecie wynika, że około połowa czeskich bibliotek ma dostęp do Internetu, ale jest on bardzo zróżnicowany – w przypadku bibliotek miejskich dotyczy tylko 18%. Wedle danych szacunkowych ok. 90% Czechów ma dostęp do Internetu za pośrednictwem bibliotek publicznych.

Postęp w zakresie automatyzacji bibliotek charakteryzowany jest w następujący sposób:

- biblioteki centralne, regionalne i obwodowe są zautomatyzowane w 90-100%
- biblioteki Akademii Nauk – 18%
- biblioteki miejskie – 10%
- biblioteki zależne od władz samorządowych – 45%

Biblioteka Narodowa w Pradze stosuje system ALEPH i w katalogach on-line udostępnia zbiory od 1997 r.; wielkość zbiorów biblioteki - 6 mln (roczny przyrost 80.000 książek). Biblioteka uczestniczy w realizacji projektu CASLIN dotyczącego budowy sieci

komputerowej bibliotek czeskich; funkcjonuje katalog on-line CASLIN gromadzący ok. 1,9 mln rekordów z 58 bibliotek.

W Konsorcjum bibliotek stosujących system TINLIB współpracuje 18 bibliotek (czeskich i słowackich), które utworzyły wspólny katalog on-line. Dostępny jest też katalog SKAT bibliotek z systemem LANius.

- Estonia

Według założeń przyjętych w 2002 roku 95% bibliotek publicznych ma mieć dostęp do Internetu; ponad 180 bibliotek wyposażono już w sprzęt komputerowy i drukarki.

W Estonii funkcjonuje Konsorcjum ELNET (Estonian Libraries Net-Work), grupujące bibliotekę Narodową oraz 10 największych bibliotek akademickich i publicznych w Tallinie i Tartu; stosowany jest system INNOPAC. W ramach retrokonwersji Biblioteka Narodowa wprowadziła do katalogów zbiory z okresu 1991-1961. Realizowane są liczne projekty cząstkowe mające na celu automatyzację prac bibliotecznych, np. tworzony jest jednolity katalog ESTER, trwają prace nad dostępem on-line do bibliografii narodowej, w ramach projektu ERIK.@ mają być dostępne on-line publikacja najważniejsze dla estońskiej kultury narodowej, w ramach projektu ARES mają być udostępniane pełnotekstowe wersje estońskich publikacji.

- Litwa

W ramach zintegrowanego systemu litewskich bibliotek naukowych LIBIS tworzony jest jednolity katalog, który w grudniu 2000 r. zawierał ok. 264 tys. rekordów; w systemie uczestniczą 23 biblioteki, w tym Biblioteka Narodowa. Tworzona jest też litewska biblioteka wirtualna LABT skupiająca 15 bibliotek akademickich; dla automatyzacji wybrano system ALEPH 500. Projekt ten był częściowo finansowany przez Fundację Sorosa. Realizowane są też projekty cząstkowe, np. nowości literatury naukowej w Internecie lub elektroniczna antologia klasycznej literatury litewskiej.

- Łotwa

Działą Konsorcjum złożone z 9 bibliotek (Biblioteki Narodowej, Biblioteki Urzędu Patentowego i bibliotek akademickich), stopniowo udostępniających jednolity katalog w systemie ALEPH. Biblioteka Łotewskiej Akademii Nauk posiada w zbiorach 3,1 mln jednostek i udostępnia w systemie LIBER katalogi on-line od 1993 r., natomiast Biblioteka Uniwersytetu Łotewskiego posiadająca zbiory rzędu 2 mln jednostek udostępnia w systemie ALISE katalogi on-line od 1990 r. (w styczniu 2002 r. katalog zawierał ok.123 tys. rekordów).

- Polska

W Polsce funkcjonuje kilka wspólnych katalogów on-line, w tym również regionalne; Katalog Bibliotek Rozproszonych KaRo (59 bibliotek), Katalog Komputerowy Środowiska Trójmiejskiego (12 bibliotek), Konsorcjum Bibliotek Łódzkich (10 bibliotek), Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych (24 biblioteki), Porozumienie Bibliotek Naukowych PAN (21 bibliotek), Katalog Wrocławskich Bibliotek Naukowych (12 bibliotek). Trwają prace nad Naukowym Uniwersalnym Katalogiem Centralnym (NuKat).

Problemem jest retrokonwersja, ale niektóre małe, a nawet średnie biblioteki (np. Wyższa Szkoła Bankowości w Poznaniu, Instytutu Nawozów Sztucznych w Puławach, BG AWF we Wrocławiu) mają kompletne katalogi on-line lub są tego bliskie (np. Akademia Morska w Gdańsku – 84% druków zwartych); dobrym przykładem wśród dużych bibliotek może posłużyć Biblioteka Śląska w Katowicach, która w katalogu on-line pomieściła 780 tys.

opisów druków zwartych na 1 mln zbiorów lub BG Politechniki Gliwickiej (cały zbiór dydaktyczny).

Przyjemnym zaskoczeniem w Internecie są katalogi on-line dla dzieci w bibliotekach publicznych (np. w Koninie lub Sieradzu).

- Rumunia

Biblioteka Narodowa w Bukareszcie dysponuje zbiorami wielkości 8,5 mln. jednostek inwentarzowych (w katalogu on-line jest 100 tys. rekordów), Biblioteka Główna Uniwersytetu w Bukareszcie dysponuje zbiorami wielkości 1,189 mln jedn. inwent. (234 tys. rekordów w katalogu on-line), Biblioteka Główna Uniwersytetu w Cluj posiada zbiory wielkości 3 mln jed. inwent. (w katalogu on-line jest 78,5 tys. rekordów). W sumie 9 bibliotek akademickich udostępnia swoje zbiory w katalogach on-line.

- Słowacja

Słowacka Biblioteka Narodowa (Matica Slovenská) nie dysponuje katalogiem on-line. Tzw. *Szybka Biblioteka* jest zbiorem książek i czasopism o tematyce technicznej utworzonym w ramach komputerowego systemu automatyzacji prac bibliotecznych. Zbiory są przechowywane w dwóch bibliotekach: w Bańskiej Bystrzycy (z zakresu telekomunikacji, radiokomunikacji i informatyki) oraz w Żylinie (z zakresu ekonomii i działalności pocztowej). Zbiory bibliotek słowackich są dostępne we wspólnych katalogach bibliotek czeskich i słowackich.

- Słowenia

Biblioteka Narodowa gromadzi 2,255 mln. jednostek, wszystkie biblioteki akademickie – 3,94 mln (w tym Centralna Biblioteka Techniczna Uniwersytetu w Ljublanie gromadzi 134.000 wydawnictw zwartych i 1.400 tytułów czasopism), biblioteki publiczne gromadzą 7,151 mln. jednostek. Łączny zasób biblioteczny w Słowenii (wraz z bibliotekami specjalnymi i szkolnymi) liczy 22,25 mln. jednostek inwentarzowych. Biblioteki zautomatyzowane stosują system COBISS. Istnieje wspólny katalog on-line COBIT obejmujący zbiory 259 bibliotek. Dostęp do tego katalogu i katalogów wszystkich uczestniczących w nim bibliotek jest bardzo łatwy.

- Węgry

Strony www bibliotek węgierskich są bardzo trudno dostępne (są w budowie lub bardzo często nie otwierają się, zawierają błędy systemowe, są głównie w języku węgierskim, łącznie ze stroną www Biblioteki Narodowej lub wreszcie mają zastrzeżony dostęp). Tzw. wspólny katalog HUNOPAC (tylko w jęz. węgierskim) zawiera wyłącznie linki do bibliotek z katalogami on-line, których strony okazują się niedostępne z powodów wymienionych wcześniej. W budowie jest katalog MOKKA, który ma skupić 36 bibliotek oraz katalog WebKat.hu.

Eksperymentalne wyszukiwanie o zasięgu regionalnym (Europa Środkowo-Wschodnia)

Władze nie są skore do doceniania roli bibliotek w społeczeństwie informacyjnym, jednakże te mimo wszystko stosują współczesne technologie informacyjne. Pojawia się pytanie na ile działania tych bibliotek są skuteczne, czyli co z tego wynika dla hipotetycznego użytkownika próbującego w zdalny sposób dotrzeć do zasobów bibliotecznych w skali całego regionu. Inaczej mówiąc, czy i jak można korzystać z katalogów on-line w Europie Środkowo-Wschodniej?

Dla uzyskania odpowiedzi na to pytanie przeprowadzono wyszukiwanie w skali całego regionu. Pytanie musiało być proste, więc posłużono się nazwiskiem autora. Nazwisko musiało być tak dobrane, aby:

- poszukiwane książki były w różnych bibliotekach (zbiorach z nauk humanistycznych i ścisłych),
- autor wiele publikował i publikacje te należą do kanonu literatury naukowej,
- nazwisko miało przyjętą jednolitą pisownię we wszystkich językach i nie nastroczało problemów transkrypcji.

Ostatecznie wyszukiwanie przeprowadzono oddzielnie dla nazwisk dwóch autorów: *Kant* i *Einstein*. Ponieważ znane są problemy bibliotek z retrokonwersją, to przy każdym wyszukany rekord sprawdzany był rok wydania książki, aby przekonać się, z jakiego okresu pochodzą wprowadzane do katalogu on-line pozycje i czy są pośród nich pozycje starsze. Nie porównywano między sobą katalogów on-line, pominięto też kwestię relewancji odpowiedzi i redundancji informacji. Chodziło o prostą odpowiedź, czy w poszczególnych krajach regionu dostępne są katalogi on-line, ile będzie wyszukanych pozycji i z jakiego pochodzą one okresu. Sama informacja o istnieniu i adresie katalogu on-line również pochodziła wyłącznie z Internetu.

Eksperyment był prowadzony w ciągu kilku dni w połowie czerwca 2002 r. Okazało się, że spośród dziesięciu krajów dziewięć dysponuje dużymi katalogami on-line. Jedyne (?) dostępne węgierski katalog dotyczył czytelni Węgierskiej Biblioteki Elektronicznej, przechowującej dokumenty w wersji elektronicznej i ten wynik pominięto (zostały wyszukane dwa dokumenty w odpowiedzi na hasło *Kant*). Ostatecznie wyniki podano dla 14 katalogów on-line z dziesięciu krajów, pomijając katalogi bibliotek, których zbiory wchodziły w katalogi wspólne. Wszystkie katalogi były dostępne w języku angielskim (dotyczy to również polskiego katalogu KaRo).

Najwięcej bibliotek obejmuje polski Katalog Bibliotek Rozproszonych KaRo, ale wyszukiwanie ograniczono do 16 bibliotek (Biblioteki Główne Uniwersytetów i Politechnik, Biblioteka Narodowa, Biblioteka PAN w Warszawie, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu).

Łącznie wyszukano 2.159 rekordów: 1731 rekordów w odpowiedzi na hasło *Kant* (krótkie nazwisko!) i 428 rekordów dla hasła *Einstein*. We wszystkich katalogach liczba odpowiedzi na hasło *Kant* była większa, niż dla hasła *Einstein*.

Najwięcej rekordów wyszukano kolejno w Polsce i Słowenii (odpowiednio 741 i 357), najmniej w Bułgarii (36). Oczywiście, nie tak ważna jest liczba wyszukanych rekordów, jak fakt możliwości ich wyszukania opisaną metodą.

Spośród najstarszych książek, z których wiele pochodziło z lat 20., 30. i początku XX wieku, siedem miało datę wydania z XIX wieku, a najstarsza pozycja pochodziła z 1765 r. i została wyszukana w Polsce, w Bibliotece Uniwersytetu w Białymstoku (w tabl. 1 podano lata wydania najstarszych wyszukanych pozycji dla poszczególnych bibliotek polskich).

Tabl. 1 Najstarsze książki wyszukane w rezultacie eksperymentu w wybranych bibliotekach katalogu KARO

	<i>Kant</i>	<i>Einstein</i>
Biblioteka Narodowa	1883 r.	1945 r.
Biblioteka PAN w Warszawie	1992 r.	1996 r.
Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy	1803 r.	1958 r.
Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu	1880 r.	1926 r.
Politechnika Poznańska	1961 r.	1958 r.
Politechnika Szczecińska	1959 r.	1958 r.
Politechnika Warszawska	1958 r.	1947 r.
Politechnika Łódzka	1959 r.	1959 r.
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu	1875 r.	1902 r.
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	1873 r.	1955 r.
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie - ALEPH	1971 r.	1994 r.
Uniwersytet w Białymstoku	1765 r.	1966 r.
Uniwersytet Łódzki	1998 r.	1998 r.

Dla Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Horison) system nie udzielił odpowiedzi z powodu przekroczenia czasu wyszukiwania, natomiast w przypadku Politechniki Białostockiej i Gdańskiej system nie uzyskał połączenia

Zbiorcze wyniki wyszukiwania przedstawiono w Tabl. 2.

Tabl. 2 Rezultaty wyszukiwania w katalogach on-line 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej (wg. autorów *Kant* i *Einstein*)

kraj	Nazwa biblioteki/ katalogu	Liczba bibliotek lub liczba rekordów	Wynik wyszukiwania				Suma wyszukanych rekordów
			Kant		Einstein		
			Liczba rekordów	Rok wydania najstarszej książki	Liczba rekordów	Rok wydania najstarszej książki	
Bułgaria	Uniwersytet w Sofii		20	1959 r.	16		36
Czechy	SKAT	Biblioteki z systemem LANius	46	1910 r.	19	1923 r.	65
	CASLIN	58 bibliotek ok. 1,9 mln rekordów	137	1867 r.	43	1922 r.	180
Czechy i Słowacja	TINWEB	Biblioteki z systemem TINLIB	151	1870 r.	12	1915 r.	163
Estonia	Biblioteka Narodowa	ESTER	104	1872	17	1919 r.	121
Litwa	Biblioteka Narodowa		45	1840 r.	17	1916 r.	62
	LIBIS	Biblioteki akademickie	66	1819 r.	21	1931 r.	87
Łotwa		9 bibliotek	95	ok. 1830 r.	30	1921 r.	125
Polska	KARO	16 bibliotek	657	1803 r.	84	1765 r.	741
Rumunia	Biblioteka Główna Uniwersytetu w Sofii WUBIS WEB	234 tys. opisów bibliograficznych	82	1934 r.	32	1937 r.	114
	Biblioteka Główna Uniwersytetu w Cluj	78.500 rekordów	61	1969 r.	12	1923 r.	73
	Bibliotek Główna Uniwersytetu w Iasi		20	1937 r.	6	1921r.	26
	Biblioteka Narodowa TINLIB	100.000 rekordów	6	1995 r.	3	1992 r.	9
Słowenia	COBIB 259 bibliotek		241	1785 r.	116	1917 r.	357
Węgry	Brak dostępu do katalogów						-
			1731		428		2159

W Tabl. 2 dla każdego wymienionego katalogu on-line i dla obu rodzajów rekordów (*Kant* i *Einstein*) podano rok wydania najstarszej wyszukanej książki. Okazało się, że „najmłodsza” spośród tych najstarszych pozycji została wyszukana w Rumunii i pochodzi z 1969 r. (Biblioteka główna Uniwersytetu w Cluj, Rumunia). Tylko w przypadku jednej biblioteki (Biblioteki Narodowej w Bukareszcie) są to pozycje sprzed kilku lat, ale ta biblioteka ma też najniższy wynik wyszukiwania (9 rekordów). W pozostałych przypadkach uzyskane wyniki wyszukiwania wskazują, że we badanych bibliotekach prowadzona jest retrokonwersja zbiorów, chociaż jej zakres jest trudny do oceny. Wśród wyszukiwanych pozycji można odnaleźć polskie książki, niekiedy stare, np. wydaną we Lwowie w 1913 r. i przechowywaną w litewskiej Bibliotece Narodowej (Immanuel Kant, „O potędze ducha, czyli, Jak panem być chorobliwych uczuć prze samo tylko postanowienie”).

Wnioski

Wnioski wydają się zaskakujące. Być może wynika to z pobieżności analizy lub faktu, że wszystkie informacje zostały „przefiltrowane” przez Internet, co spowodowało, że są niepełne lub niezbyt dokładne, na co z pewnością wpłynęła m. in. bariera językowa (analizowane były informacje nie w językach narodowych, ale ich wersje w języku angielskim, z konieczności bardziej skrócone). Jednakże przy wszelkich uproszczeniach wyszukiwanie zostało przeprowadzone z punktu widzenia hipotetycznego użytkownika Internetu, a jego rezultaty świadczą o możliwościach takiego właśnie oglądu rzeczywistości.

Okazuje się, że zjawiskiem powszechnym jest pomijanie lub niedocenywanie przez władze w planach i projektach dotyczących rozwoju społeczeństwa informacyjnego – zwanego również **społeczeństwem opartym na wiedzy**, problemów związanych z rozwojem bibliotek, będących przecież **skarbnicami wiedzy**; warto pamiętać, że w świecie biblioteki pierwsze zasiedliły Internet i doskonale mogą asymilować zdobycze informatyki. Jedynym wyjątkiem są konkretne zapisy dotyczące bibliotek w strategicznych dokumentach czeskich.

Zaskakującym jest, że jedynym krajem, do którego katalogów on-line nie udało się dotrzeć są Węgry, będące krajem, który pierwszy w Europie Środkowo-Wschodniej dysponował rozwiniętą siecią komputerową, a pierwsza węgierska strona www (stworzona na wydziale Techniki Informacyjnej Uniwersytetu w Budapeszcie) należała do pierwszych 500 stron www na świecie, Obecnie dostęp do jednolitych katalogów – jeśli istnieją – okazuje się praktycznie niemożliwy.

I ostatnie zaskoczenie, już przyjemne – mimo braku respektu władz dla problemów automatyzacji bibliotek wyrażonego w dokumentach o charakterze strategicznym dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego i ciągle istniejących ograniczeń w dostępie do Internetu, okazuje się, że katalogi on-line funkcjonują, a narodowe zasoby biblioteczne stają się istotnie powszechnie dostępne. Wydaje się, że biblioteki rozwijają się nie dzięki, a wbrew – chodzi oczywiście o oczekiwaną pomoc i istniejące trudności.

Z prostego eksperymentu wynikało, że dzieła Kanta i Einsteina są - poprzez katalogi on-line - obecne w zasobach Internetowych Europy Środkowo-Wschodniej i dzieje się to dzięki uporowi bibliotekarzy, którzy wytrwale przybliżają swoje biblioteki społeczeństwu informacyjnemu i im głównie należy przypisać ten sukces.

Ostatni wniosek dotyczy postulatów prezentacji informacji bibliotecznych w Internecie tak, aby potencjalny użytkownik mógł się przyjemnie i skutecznie żeglować po Internecie. Ważne są linki do bibliotek lub katalogów on-line na stronach narodowych, w tym również na stronach administracji publicznej, do których najłatwiej dotrzeć. Na stronach szkół wyższych i instytutów naukowych linki do bibliotek (lub katalogów on-line) powinny być na stronie

wejściowej i dobrze widoczne. Niezbędne jest zamieszczanie wersji obcojęzycznych, najlepiej w języku angielski. W sumie jest to niewiele, ale daje efekty!

Przedstawione informacje i fakty pochodzą wyłącznie z Internetu i z pewnością nie w pełni odzwierciedlają wysiłki poszczególnych krajów na rzecz funkcjonowania bibliotek w społeczeństwie informacyjnym, natomiast są świadectwem na ile skuteczne są te kraje w udostępnianiu swoich zasobów bibliotecznych przy zastosowaniu podstawowego instrumentu w społeczeństwie informacyjnym - Internetu.